

reprezentativ³, rolul lui funcțional fiind destul de limitat.

Frumusețea remarcabilă și intensitatea decorativă a țesăturilor îi conferea un rol puternic decorativ în cadrul interiorului.

În subzona Rupei, bogăția și diversitatea țesăturilor care îl compun este compensată printr-o unitate ornamentală deosebită. Sistemul decorativ este întemeiat pe învăgare și pe contrastul dintre roșul intens al porțiunilor decorate, cu albul de bumbac și gălbuiul de cîinepă al cimpului, interpretarea cromatică a motivelor ornamentale fiind de asemenea unitară.

În satele urmărite pe cursul Tîrnavei mici, rolul decorativ al patului de paradă nu poate fi judecat decît după piesele textile existente izolat.

Varietatea ornamentală și cromatică puternică a chilimelor, valorată prin contrast cu albul lepedeelor, stabileau desigur raporturi mai complexe cu fundurile de străjăc și căpătîiele clădite pînă în tavan, a căror diversitate decorativă punea în joc armonii cromatice, motive și modalități de interpretare mai variate și foarte îndrăznețe uneori.

Patul de paradă cu baldachin se întâlnește sub diferite denumiri și în alte părți ale Transilvaniei. Nu este exclus ca el să fi rezultat din adaptarea patului cu baldachin propriu-zis din interiorul burghez⁴ unor finalități proprii interiorului țărănesc.

Deși a păstrat într-o oarecare măsură rolul funcțional al patului de dormit, el a dezvoltat în special rolul reprezentativ al patului cu teancul de țesături. Dar prin desfășurarea țesăturilor și prin ordonarea lor într-o structură cu sens decorativ, el a devenit unul din cele mai importante elemente artistice ale interiorului.

Este interesant de remarcat pentru zona cercetată că pe un teritoriu relativ limitat s-au dezvoltat 2 variante ale acestui tip de pat de paradă, în funcție de creația textilă locală, precum și unele subvariante, ceea ce confirmă încă o dată capacitatea de diversificare a creației populare în cadrul structurilor și valorilor ei specifice.

³ În apusul și centrul Europei, în cursul evului mediu, patul a devenit punctul central al amenajării interiorului, dîndu-i-se o mare importanță. El ajunge în Renaștere o mobilă reprezentativă, care era ridicată prin toate mijloacele deasupra rolului strict utilitar, v. Adolf Feulner, *Kunstgeschichte des Möbels*, în Propyläen Verlag, Berlin, ed. III.

⁴ Patul cu baldachin, legat constructiv de pat și avînd dimensiunile patului, este folosit în goticul străz, fiind uneori complet învăluit de țesături. El s-a menținut în forma aceasta pînă în Renouan. v. Ad. Feulner, *Kunstgeschichte des Möbels*, în Propyläen Verlag, Berlin, ediția III. Cu timpul el a pătruns și în interiorul țărănesc din unele țări ale Europei Centrale și Slavice, mai ales ca pat pentru lehnău (v. A. Vacla-vik, *Volkstume und Gewebe*, Artia, Praga, fig. 2); Ungaria (v. Malonyay Dand, *A magyar Nép művészete, meggyedő Kései: A Dunántúli magyar nép művészete*, Budapest, 1912, fig. 70); Polonia (v. Irena Czerniecka, *Polnische Volkskunst*, Warszawa, 1937, fig. 46).

Nu este pe deplin lămurită problema începuturilor litografiei lui Gheorghe Asachi, și aceasta din lipsa unor documente care să ne informeze asupra activității desfășurate de Asachi la Viena, începînd cu sfîrșitul anului 1822.

Un fragment dintr-o scrisoare adresată lui Gheorghe Asachi de către A. Balș, datată 27 august/ 9 septembrie 1823,¹ ne dă puțința să aducem unele contribuții la problema amintită mai sus.

Cu privire la data la care a fost litografiat portretul țarului Alexandru s-au emis mai multe ipoteze. N. Iorga scria următoarele, referindu-se la această temă: « *Asachi, care litografia încă din 1826, cînd se afla tot la Viena, după pribegia începută în 1821, un portret de interes istoric și universal, și anume al împăratului rusesc răsplătitor Alexandru, el mări înainte de*

¹ Biblioteca V. A. Urechia - Galați, Fond special nr. 57. Scrisoarea provine din donația lui V. A. Urechia și are mențiunea autografă « către G. Asachi ».

NOTE

DESPRE

DOUĂ DIN

LITOGRAFIILE LUI

GHEORGHE ASACHI

PAUL PĂLTĂNEA

a i se putea înfățișa opera, gândind a-l vinde și în Țara Românească, ba chiar și în Ardeal »².

George Oprescu, reluând problema, afirmă că, « probabil la Viena, în timpul șederii sale în acel oraș, execută... un portret al țarului Alexandru în 1825, adică chiar în ajunul morții împăratului moscovit »³.

Cercetări ulterioare, întreprinse de Remus Niclescu⁴ și H. Blazian,⁵ au păstrat data propusă de George Oprescu, cu precizarea făcută de Remus Niclescu că litografierea s-ar fi făcut « către sfârșitul lui 1825, căci în ianuarie următor Asachi trimetea câteva exemplare din noua sa lucrare la Sibiu, prietenului Hagi Pop »⁶.

Folosind datele fragmentare ce ni le oferă scrisoarea lui Balș, care amintește de « portretele expediate la Chișinău », credem că el se referă numai la portretul țarului Alexandru a cărui litografiere s-a făcut la Viena, probabil în prima jumătate a anului 1823. Pare puțin probabil că portretul să fi fost executat la sfârșitul anului 1822, deoarece Gheorghe Asachi pleca din Iași la 30 noiembrie 1822⁷.

Nu este exclus ca unele încercări de schițe sau chiar desene să fi fost făcute cu mult înainte, poate chiar din anul 1817 când poetul închina o odă țarului⁸. Așa că trebuie rectificată părerea lui Remus Niclescu că pînă în 1826 « planșele nu fuseseră puse în vânzare nicieri »⁹.

Litografiile erau trase într-un număr destul de mare și trimise la Iași, iar de aici expediate la Chișinău, în cazul nostru, ca și la București, Sibiu sau în orașele din Moldova. Plasarea

litografiilor se făcea cu destulă greutate, căci Balș îi scria lui Asachi: « cit despre acelea pe care mi le-ai trimis, nu pot să vă dau decît cele mai proaste știri, căci n-am putut să distribui decît zece deși am remis o parte negustorului Samila, și eu însuși am făcut tot posibilul pentru a le vinde »¹⁰. Nu știm la care anume litografii se referă autorul scrisorii, dar nu este exclus ca să fie vorba tot de portretul țarului Alexandru sau chiar de portretul lui Ștefan cel Mare, datînd din aceeași perioadă, sau de alte litografii necunoscute nouă.

Legăturile lui Gheorghe Asachi cu Chișinăul făcute direct, înainte de a pleca la Viena, sau poate prin intermediul lui A. Balș, dovedesc realele calități ale litografiei, de vreme ce Asachi se încumeta să se lupte cu concurența litografiilor ruși.

Cea de-a doua litografie de care ne ocupăm, portretul lui Ștefan cel Mare, n-a fost cunoscută lui George Oprescu decît prin varianta făcută de Gheorghe Asachi¹¹. Remus Niclescu însă datează portretul tot din epoca vieneză, căci consideră că « este de așteptat ca Asachi să se fi gândit la eroul moldovean chiar înainte de a încerca un chip al lui Mihai Viteazul, așa dar îndată după sosirea sa la Viena, prin 1822-1823 »¹². În schimb, H. Blazian amintește litografia, fără a preciza data executării¹³.

Contextul scrisorii noastre, care amintește de « expedierea portretelor voievodului Ștefan », întărește afirmația lui Remus Niclescu, cu observația că litografierea s-a făcut tot în primele luni ale anului 1823 căci, așa cum s-a arătat, Gheorghe Asachi folosisese, ca model, pictura lui Vasile Popovici de la mănăstirea Putna¹⁴.

Este greu de precizat care din aceste două litografii a fost executată mai întîi, dar dacă litografiile trimise la Chișinău, la 9 septembrie 1823, reprezentau pe țarul Alexandru – fapt de care nu ne mai indoim, – atunci, folosind indicațiile textului, este sigur că portretul lui Ștefan cel Mare era gata de multă vreme.

² N. Iorga, *Gheorghe Asachi ca tipograf și editor*, Analele Academiei Române, memoriile secției istorice, seria II, tom XXXIV, 1911-1912, p. 744.

³ G. Oprescu, *Grafica Românească în secolul al XIX-lea*, București, 1942, I, p. 97.

⁴ Remus Niclescu, *Gheorghe Asachi și începuturile litografiei în Moldova* - Studii și cercetări de bibliografie -, I, 1955, p. 71.

⁵ H. Blazian, *Gh. Asachi*, « Studii de Artă », E.S.P.L.A., p. 23.

⁶ R. Niclescu, *op. cit.*, p. 71. Pentru casa de comerț Hagi Pop, v. Dumitru Z. Furnică, « Din Istoria comerțului la români » - București, I, 1908, p. 423-438; Andrei Otetea, *Casa de Comerț Hagi Constantin Pop din Sibiu și rolul ei în dezvoltarea comerțului în Țara Românească*, în « Comunicări și articole de istorie », București, 1955, p. 29-44.

⁷ Eugen Lovinescu, « Gheorghe Asachi, viața și opera lui », București, 1921, p. 34.

⁸ G. Asachi, « Culegere de poezii », ed. a 2-a, partea I, Iași, 1854, p. 7-9, apud R. Niclescu, *op. cit.*, p. 71.

⁹ R. Niclescu, *op. cit.*, p. 71.

¹⁰ Biblioteca V. A. Urechia, Fond special nr. inv. 57.

¹¹ G. Oprescu, *op. cit.*, p. 105.

¹² R. Niclescu, *op. cit.*, p. 73.

¹³ H. Blazian, *op. cit.*, p. 23.

¹⁴ R. Niclescu, *op. cit.*, p. 75.